

buerit : eum , qui semper singulari fuerit audacia . Multa sunt ejusmodi . Verum cum habeam rem non dubiam , sed apertam atque manifestam , enumeratio singulorum argumentorum non est necessaria .

Dico , C. Aelio Staleno judici pecuniam grandem Statium Albi⁵⁵ ad corrupendum judicium dedisse . Num quis negat ? Te appello , Oppianice ; te , T. Atti : quorum alter eloquentia damnationem illam , alter⁵⁶ tacita pietate deplorat . Audete negare , ab Oppianico Staleno judici pecuniam datam : negate , negate , inquam , in eo loco . Quid reticetis ? At negare non potestis , quod repetistis , quod confessi estis , quod abstulistis⁵⁷ . Quo tandem igitur ore mentionem corrupti judicii facitis , cum ab ista parte judici pecuniam ante judicium datam , post judicium ereptam esse fateamini ?

Quoniam igitur hac modo gesta sunt ? Repetam paulo altius , Judices , & omnia , quæ in diurna obscuritate lateant , sic aperiam , ut ea cernere oculis videamini . Vos quoque , ut adhuc me attente audistis , item , quæ reliqua sunt , audiatis : profecto nihil a me dicitur , quod non dignum hoc conventu & silentio , dignum vestris studiis atque auribus esse videatur . Nam , ut primum Oppianicus , ex eo , quod Scamander reus erat factus , quid sibi impenderet , cepit suspicari , statim se ad hominis egentis , audacis , in judiciis corrupendis exercitati , tum antem judicis , Staleni familiaritatem applicavit . Ac primum Scamandro reo , tantum donis datis muneribusque perfecerat⁵⁸ , ut eo auctore uteretur cupidior , quam fides judicis postulabat . Post autem , cum esset Scamander unius Staleni sententia absolutus , patronus autem Scamanderi ne sua quidem sententia liberatus , acrioribus saluti suæ remediis subveniendum putavit . Tum a Staleno , sicut ab homine

⁵⁵ Statium Albi^{um}] Oppianicum . *Sylu.*

⁵⁶ Alter] Oppianicus adolens , pietate erga patrem . *Manutius* .

⁵⁷ Quod abstulistis] Id est , a Staleno domum retulistis . *Sylu.*

⁵⁸ Tantum donis datis , muneribusque perfecerat] Male hic locus interpungitur . Nam si datus petieret ad donis , scripsisset Cice-

ro , donis , muneribusque datis . Distingendum : tantum donis , datis , muneribus perfecerat . Has ejusdem notiones voces cumulat rem exaggerandi causa , ut solent oratores . Data Latinis sunt munera . *Plaut. Afinar. I.*

¹ Non suspexit dicta data . Dona , quæ promittit , non sequuntur . *Propert. 111. eleg.*

²³ Non nullis capta Licinna datis . *Grævius* .

mine ad excogitandum acutissimo , ad audendum impudentissimo , ad efficiendum acerrimo (hæc enim ille & aliqua ex parte habebat , & majore ex parte se habere simulabat) auxilium capiti & fortunis suis petere cepit .

XXV. Jam hoc non ignoratis , Judices , ut etiam bestiarum , fame dominante , plerumque ad eum locum , ubi pastæ aliquando sint , revertantur . Stalenus ille biennio antè , cum causam bonorum Sabinii Atellæ⁵⁹ recepisset , sexcentis millibus nummum se judicium corrupturum esse dixerat : quæ cum accepisset a pupillo , suppressit⁶⁰ ; judicioque facto , nec Sabinio , nec bonorum emptoribus reddidit . Quam cum pecuniam profudisset , & sibi nihil non modo ad cupiditates suas , sed ne ad necessitatem quidem reliquisset , statim ad eandem sibi prædas ac suppressiones judiciales revertendum . Itaque cum Oppianicum jam perditum , & duobus jugulatum præjudicium videret , promissis eum suis excitavit abjectum , & simul saluti desperare vetuit . Oppianicus orare hominem cepit , ut sibi rationem ostenderet judicii corrupendi .

Ille autem (quemadmodum ex ipso Oppianico postea est auditum) negavit , quemquam esse in civitate , præter se , qui id efficere possit . Sed primo gravari cepit , quod ædilitatem se petere cum hominibus nobilissimis , & invidiam atque offensionem timere dicebat . Post exoratus , initio permagnam pecuniam poposcit : deinde ad id pervenit , quod confici potuit , & sestertium sexcenta quadraginta deferri ad se domum iussit . Quæ pecunia simulatque ad eum delata est , homo impurissimus statim cepit in ejusmodi mente & cogitatione versari , nihil esse suis rationibus utilius , quam Oppianicum condemnari : illo absoluto , pecuniam illam aut judicibus disperrendam , aut ipsi esse reddendam : damnato , repetiturum esse neminem . Itaque rem excogitat singularem . Atque hæc , Judices , quæ vere dicuntur a nobis , facilius credetis , si cum animis vestris longo intervallo recordari C. Staleni vitam , & naturam volueritis . Nam perinde ut opinio est de cuiusque mori-

⁵⁹ Sabinii Atellæ] Cum Sabinus Atella pupillus bona sua judicio petere ab iis , qui male emptæ possidebant . *Manutius* .

⁶⁰ Suppressit] Non dedit judicibus , ipse clam retinuit . *Idem* .

moribus, ita, quid ab eo factum, & non factum sit, existimari potest.

XXVI. Cum esset egens, sumptuosus, audax, callidus, perfidiosus, & cum domi suæ, * miserimus & inanissimus, tantum nummorum positum videret; ad omnem malitiam & fraudem versare mentem suam cepit: Demne iudicibus? mihi igitur ipsi, præter periculum & infamiam, quid quæretur? Nihil excogitem, quamobrem Oppianico damnari necesse sit? qui tandem? nihil enim est, quod fieri non possit. Si quis eum forte casus ex periculo eriperit, nonne reddendum est? præcipitantem igitur impellamus, inquit, & perditum prosternamus. Capit hoc consilium, ut pecuniam quibusdam iudicibus levissimis polliceatur: deinde eam postea supprimat: ut, quoniam graves homines sua sponte severa iudicatos putabat, hos, qui leviores erant, destituitone iratos Oppianico redderet. Itaque, ut erat semper præposterus atque perversus, initium facit a Bulbo ⁶¹: & eum, quod iamdiu nihil quæsierat, tristem, atque oscitantem leviter impellit. Quid tu, inquit? equid me adjuvas, Bulbe, ne gratis reipublicæ serviamus? Ille vero, simul atque hoc audit, *ne gratis*, Quo vales, inquit, sequar: sed quid affers? Tum ei quadraginta millia, si esset absolutus Oppianicus, pollicetur: & eum, ut cæteros appellet, quibuscum loqui consueverat, rogat: atque etiam ipse conditor totius negotii, Guttam aspergit huic Bulbo ⁶².

Itaque minime amarus is ⁶³ visus est, qui aliquid ex ejus sermone speculæ ⁶⁴ degustarat ⁶⁵. Unus & alter dies interce-

* Lamb. Grut. *miserimis in locis & inanissimis*.

⁶¹ *Initium facit a Bulbo*] Festive admodum. Nam cum initium cense a bulbo fieri non soleat, Stalenus tamen a Bulbo iudice initium fecit iudicii corruptendi: ideo vocavit eum Cicero præposterus, atque perversum, in ambiguo jocum quærens. *Man.*

⁶² *Conditor totius negotii, Guttam aspergit huic Bulbo*] A condiendo conditor, media syllaba acuta. Alludit ad bulbum, quod genus quoddam ceparum est. *Sylv.* Mirum Ciceronis ingenium in lepore ditorum. Ju-

dex est Bulbus, iudex & Gutta, Rursus, bulbus est viscus: gutta, liquor, quo conditur bulbus. Ex ambiguo igitur sumpsit occasionem, jocandi: conditur enim bulbus adpersa gutta. *Manut.*

⁶³ *Amarus is*] Bulbus iudex facilem se præbuit adjuncto Gutta iudice: ut bulbus cibus adpersa liquoris gutta conditur, & amarum saporem amittit. *Idem.*

⁶⁴ *Qui aliquid ex eius sermone speculæ*] Nihil muto: quavis Barnabas Brissonius, jurisconsultus eruditissimus, mihi confirmavit, se reperisse in quodam libro manuscri-

pto 30

serat, cum res parum certa videbatur: sequester ⁶⁶, & confirmator pecuniæ desiderabatur. Tum appellat hilari vultu hominem Bulbus, ut blandissime potest: Quid tu, inquit, Parte? (hoc enim sibi Stalenus cognomen ex imaginibus Æliorum delegerat ⁶⁷, ne, si se Ligurum fecisset ⁶⁸, nationis magis suæ, quam generis uti cognomine videretur) qua de re mecum locutus es, quærunt a me, ubi sit pecunia. Hic ille planus ⁷⁰ improbissimus, quæstu iudiciario passus, qui illi pecuniæ, quam condiderat, spe jam atque animo incubaret, contrahit frontem: (recordamini faciem; atque illos ejus fidos, simulatosque vultus) queritur se ab Oppianico destitutum: &, qui esset totus ex fraude & mendacio factus, quique ea vitia, quæ a natura habebat, etiam studio atque artificio quodam malitiæ condidisset, pulchre asseverat se ab Oppianico destitutum: atque hoc addit testimonii, sua illum sententia, quam palam omnes latari essent ⁷¹, condemnatum iri.

XXVII. Manarat sermo in consilio, pecuniæ quendam mentionem inter iudices esse versatam. Res neque tam fuerat occulta, quam erat occultanda: neque tam erat aperta, quam reipublicæ causa aperienda. In ea obscuritate, ac dubitatione omnium, Cannutio, perito homini, qui quodam odore suspitionis Stalenum corruptum esse sensisset, neque dum rem perfectam arbitraretur, placuit repente pronuntiare iudices. Dixerunt, se id velle. Hic tum Oppianicus non magnopere

per-

pro, *Spe gult.* Nam omnino hoc, *spe gula*, corruptum est. *Specula* vero, rectum. Est enim *brevegerino* ab integro, *spes*, specula prima longa, parva *spes*. Utitur eodem nomine lib. 2. epist. ad M. Cæcium. Et eo magis, quod in communibus miseris hæc tamen oblectabat *specula*. Lamb.

⁶⁵ *Degustarat*] Non discedit a translatione. Nam condire bulbum gutta, degustare aliquid speculæ, similitudinem habent. *Manutius.*

⁶⁶ *Sequester*] Cujus in manu pecunia deponebatur. *Idem.*

⁶⁷ *Delegerat*] Arbitratu suo: qui etiam se ipse adoptasset, Æliumque de Staleno fecisset. *Idem.*

⁶⁸ *Si se Ligurum fecisset*] Si Liguris co-

gnomen ex imaginibus Æliorum sumpsisset. Fuerant enim & Ælii Parti, & Ælii Ligures, ut in Fastis. *Idem.*

⁶⁹ *Nationis magis suæ*] Quia natus, vel ortus ex Liguria. *Idem.*

⁷⁰ *Planus*] Deceptor. Græcum verbum. Horat. l. epist. 17. 50. *Fractis cure planum.* *Idem.* Vide Gellium, XVI. 7.

⁷¹ *Quam palam omnes latari essent*] Ex lege Cornelia: quæ potestatem reo dabat, ut sententiæ vel clam, vel palam ferrentur. Reus enim Oppianicus, qui Staleno pecuniam ad corruptendum iudicium dedisset, quin palam sententiæ ferri vellet, ut in eo Staleni fidem nosset, minime dubium erat. *Idem.*

perimuit. Rem a Staleno perfectam esse arbitratur. In consilium erant ituri iudices triginta, & duo. Sententiis decem & sex absolutio confici poterat. H-S 10CXL. in singulos iudices distributa, eum numerum sententiarum conficere debebant, ut ad cumulum, spe majorum præmiorum, ipsius Staleni sententia septima decima accederet. Atque etiam casum, quod illud repente erat factum, Stalenus ipse non aderat. Causam nescio quam apud iudicem defendebat. Facile hoc Avitus patiebatur: facile Cannutius: at non Oppianicus, neque patronus ejus L. Quintius: qui cum esset eo tempore tribunus plebis, convicium C. Junio, judici quaestionis, maximum fecit, *Ut ne sine Staleno in consilium iretur*: cumque id ei per viatores consulto negligentius agi videretur, ipse e publico iudicio ad privatum Staleni iudicium profectus est, & illud pro potestate dimitti iussit: Stalenum ipse ad subsellia adduxit. Consurgitur in consilium, cum sententias Oppianicus, quæ tum erat potestas, palam ferri velle dixisset, ut Stalenus scire posset, quid cuique deberetur. Varia iudicium genera: nummarii pauci: sed omnes irati. Ut qui accipere in campo consueverunt, iis candidatis, quorum nummos suppressos esse putant, inimicissimi solent esse: sic ejusmodi iudices, infestissimi tum reo venerant. Cæteri nocentissimum esse arbitrabantur: sed spectabant sententias eorum, quos corruptos putabant: ut ex iis constituerent, a quo iudicium corruptum videretur.

XXVIII. Ecce tibi ejusmodi fortitio, ut in primis Bulbo, & Staleno, & Gurræ esset iudicandum. Summa omnium expectatio, quidnam sententiæ ferrent leves ac nummarii iudices: Atque illi omnes sine ulla dubitatione condemnant. Hic tum injectus est hominibus scrupulus, & quadam dubitatio, quidnam esset actum. Deinde homines sapientes, ex veteri illa disciplina iudiciorum, qui neque absolvere hominem nocentissimum possent, neque eum, de quo esset orta suspicio, pecunia oppugnatum, re illa incognita, primo condemnare vellent; non liquere dixerunt ⁷². Nonnulli autem severi ho-

⁷² Non liquere dixerunt] II fuerunt novem iudices, quorum nomina infra ponuntur. Quintus

mines hoc statuerunt, quo quisque animo quid faceret, spectari oportere: & si alii pecunia accepta verum iudicabant, tamen nihilo minus se superioribus suis iudiciis ⁷³ constare putabant oportere. Itaque damnarunt. Quinque omnino fuerunt, qui illum vestrum innocentem Oppianicum sive imprudentia, sive misericordia, sive aliqua suspicione, sive ambitione ⁷⁴ adducti, abolverent.

Condemnato Oppianico, statim L. Quintius, homo maxime popularis, qui omnes rumorum & concionum ventos colligere consueverat, oblatam sibi facultatem putavit, ut ex invidia senatoria posset crescere, quod ejus ordinis iudicia minus jam probari populo arbitratur. Habetur una atque altera concio vehemens & gravis: accepisse pecuniam iudices, ut innocentem reum condemnarent, tribunus plebis clamitabat: agi fortunas omnium dicebat: nulla esse iudicia: qui pecuniosum inimicum haberet, incolumem esse neminem posse. Homines totius ignari negotii, qui Oppianicum nunquam vidissent; virum optimum, & hominem pudentissimum ⁷⁵, pecunia oppressum arbitrarentur; incensi suspicione, rem in medium vocare cœperunt, & causam illam totam deposcere.

Atque illo ipso tempore in aedes T. Annii, hominis honestissimi, necessarii, & amici mei, noctu Stalenus arcessitus ab Oppianico, venit. Jam cætera nota sunt omnibus: ut cum illo Oppianicus egerit de pecunia: ut ille se redditurum esse dixerit: ut eorum sermonem omnem audierint viri boni, qui tum consulto prope in occulto stetitissent: ut res patefacta atque in forum prolata, & pecunia omnis a Staleno extorta atque erepta sit.

XXIX. Hujus Staleni persona, populo jam nota atque perspecta,

Tom. V.

I

Quinque autem Oppianicum abolverunt, reliqui XIX. condemnarunt. Omnes enim iudices, adjuncto Staleno XVIII. fuerunt. Idem.

⁷³ Superioribus suis iudiciis] De Scamandro, & Fabricio. Idem.

⁷⁴ Ambitione] Ambitio in iudice est, cum non habet rationem iusti in pronuntiando,

sed hominum gratiæ plus tribuit quam æquo, cum captandæ gratiæ alicujus causa aut damnat, aut absolvit. Sic ambitiosa sen-

tentia. Suet. Domit. 8. Ambitiosus centum virorum sententias rescidit. Alibi plura notavimus hujus notiois exempla. Gruterus restatur in S. Victorii codice legi sive ambitione abductus, quod non rejicerem, si plures codices subscriberent. Sed mei omnes vulgatam tulerunt. Grævius.

⁷⁵ Pudentissimum] Miror adhuc esse qui Manutianos sequantur, edantque prudentissimum; omnino infide. Gruterus.

specta, ab nulla turpi suspicione abhorrebat: suppressam esse ab eo pecuniam, quam pro reo pronuntiasset, qui erant in concione, non intelligebant: neque enim docebantur. Versatam esse in iudicio mentionem pecuniæ sentiebant: innocentem reum condemnatum esse audiebant: Staleni sententia condemnatum videbant: non gratis id ab eo factum esse, quod hominem norant, iudicabant. Similis in Bulbo, in Gutta, in aliis nonnullis suspicio consistebat.

Itaque confiteor (licet enim jam impune, hoc præsertim in loco, confiteri) quod Oppianici non modo vita, sed etiam nomen ante illud tempus populo ignotum fuisset: indignissimum porro videretur, circumventum esse innocentem pecuniam: hanc deinde suspensionem auget Staleni improbitas, & nonnullorum ejus similibus iudicum turpitudine: causam autem ageret L. Quintius, homo cum summa potestate præditus, tum ad inflammandos animos multitudinis accommodatus: summam illi iudicio invidiam, infamiamque esse constatam. Atque in hanc flammam recentem, C. Junium, qui illi quæstioni præferat, injectum esse memini, & illum hominem ædilitium, jam prætorem opinionibus hominum constitutum, non disceptatione dicendi, sed clamore hominum, de foro atque adeo de civitate esse sublatum. Neque me penitet hoc potius tempore, quam illo, causam A. Cluentii defendere. Causa enim manet eadem, quæ mutari nullo modo potest: temporis iniquitas atque invidia recessit, ut, quod in tempore mali fuit, nihil obsit: quod in causa boni fuit, proficit. Itaque nunc quemadmodum audiar, sentio, non modo ab iis, quorum iudicium atque potestas est: sed etiam ab illis, quorum tantum est existimatio. At tum si dicerem, non audirer: non quod alia res esset, immo eadem, sed tempus aliud. Id adeo sic cognoscite.

XXX. Quis tum auderet dicere, nocentem condemnatum esse Oppianicum? quis nunc id audent negare? Quis tum posset arguere, ab Oppianico iudicium tentatum esse pecunia? Quis id hoc tempore infitari potest? Cui tum liceret docere, Oppianicum reum factum esse tum denique, cum duobus proximis

mis præiudiciis condemnatus esset? quis est, qui id hoc tempore infirmare conetur?

Quare, invidia remota, quam dies mitigavit, oratio mea deprecata est, vestra fides atque æquitas a veritatis disceptatione rejecit; quid est præterea, quod in causa relinquatur? Versatam esse in iudicio pecuniam, constat: ea quæritur unde de profecta sit; ab accusatore, an ab reo. Accusator dicit hæc: Primum, gravissimis criminibus accusabam, ut nihil opus esset pecunia: deinde, condemnatum adducebam, ut ne eripi quidem pecunia posset: postremo, etiam si absolutus esset, mearum tamen omnium fortunarum status incolumis maneret. Quid contra reus? Primum, ipsam multitudinem, & atrocitatem criminum pertimescebam: deinde, Fabriciis, propter conscientiam mei sceleris, condemnatis, me esse condemnatum, sentiebam: postremo, in eum casum veneram, ut omnis mearum fortunarum status unius iudicii periculo contineretur.

Age, quoniam corrupendi iudicii causas ille multas & graves habuit, hic nullam: profectio ipsius pecuniæ requiratur. Consecit tabulas⁷⁶ diligentissime Cluentius. Hæc autem res habet hoc certe, ut nihil possit neque additum, neque detractum de re familiari latere. Anni sunt octo, cum illa causa in ista meditatione versatur: cum omnia, quæ nunc ad eam rem pertinent, & ex hujus, & ex aliorum tabulis, agitata, tractata, inquirita: cum interea Cluentianæ pecuniæ vestigium⁷⁷ nullum invenitis. Quid? Albiana pecunia vestigiis nobis odoranda est, an ad ipsum cubile⁷⁸, vobis ducibus, venire possumus? Tenentur uno in loco H S ICCCXL: tenentur apud hominem audacissimum: tenentur apud iudicem. Quid vultis amplius?

At enim Stalenus non fuit ab Oppianico, sed a Cluentio ad iudicium corrupendum constitutus: Cur eum, cum in consilium iretur, Cluentius, & Cannutius abesse patiebantur? Cur

I 2

cum

⁷⁶ Tabulas] Tabulas nimirum accepti & feras ubi jaceant tandem inventiunt. *Sylvi* expenti, ut omnes patres-familias. *Græc.* ⁷⁸ Ad ipsam cubile] Est adhuc in translatione] A feris facta translatio est, latrone; ferarum enim cubilia dicuntur ubi quarum vestigia canes cum invenerunt, ipsas jacent. *Idem*

cum in consilium mittebant, Stalenum judicem, cui pecuniam dederant, non requirebant? Oppianicus quærebat? Quintius flagitabat? Sine Staleno ne in consilium iretur, tribunitia potestate perfectum est.

At condemnavit. Hanc enim damnationem dederat obsidem Bulbo & ceteris, ut destitutus ab Oppianico videretur. Quare si istinc causa corrumpendi iudicii, istinc pecunia, istinc Stalenus, istinc denique omnis fraus & audacia est: hinc pudor, honesta vita, & nulla suspicio pecuniæ, nulla corrumpendi iudicii causa: patimini, veritate patefacta, atque omni errore sublato, eo transire illius turpitudinis infamiam, ubi cætera maleficia consistant: ab eo invidiam discedere aliquando, ad quem nunquam accessisse culpam videtis.

XXXI. At enim pecuniam Staleno dedit Oppianicus, non ad corrumpendum iudicium, sed ad conciliationem gratiæ?⁷⁹ Tene hoc, Atti, dicere, tali prudentia, etiam usu atque exercitatione præditum? Sapientissimum⁸⁰ esse dicunt eum, cui quod opus sit, ipsi veniat in mentem: proxime accedere illum, qui alterius bene inventis obtemperet. In stultitia contra est. Minus enim stultus est is, cui nihil in mentem venit, quam ille, qui, quod stulte alteri venit in mentem, comprobatur. Istam conciliationem gratiæ Stalenus tum recentiore, cum faucibus premeretur, excogitavit, sive ut homines tum loquebantur, a P. Cethego admonitus, istam dedit conciliationis & gratiæ fabulam. Nam fuisse hunc hominum sermonem recordari potestis, Cethegum, quod hominem odisset, & quod ejus improbitatem versari in republica nollet, & quod videret, eum, qui se ab reo pecuniam, cum iudex esset, clam, atque extra ordinem accepisse confessus esset, salvum esse non posse: minus ei fidele consilium dedisse. In hoc si improbus Cethegus fuit, videtur mihi adversarium removere voluisse. Sin erat ejusmodi causa, ut Stalenus nummos se accepisse negare non posset: nihil autem erat periculosius, nec turpius, quam, ad quam rem accepisset, confiteri: non est consilium Cethegi reprehendendum.

Verum

⁷⁹ Ad conciliationem gratiæ] Id est, ad reconciliandum Cluentium Oppianico. Idem. ⁸⁰ Sapientissimum] Hædidi sententia, lib. inscripto Opera, & Dies.

Verum alia causa tum Staleni fuit, alia nunc, Atti, tua est. Ille, cum re premeretur, quodcumque diceret, honestius diceret, quam si, quod erat factum, fateretur. Te vero illud idem, quod tum explosum, & ejectum est, nunc retulisse demiror. Qui enim poterat tum in gratiam redire cum Oppianico Cluentius? qui cum matre habebat similitudines: hærebat in tabulis publicis reus, & accusator⁸¹: condemnati erant Fabricii: nec elabi alio accusatore poterat Albius, nec sine ignominia calumniæ relinquere accusationem Cluentius.

XXXII. An ut prævaricaretur? Jam id quoque ad corrumpendum iudicium pertinet. Sed quid opus erat ad eam rem iudice sequestre? & omnino quamobrem tota ista res per Stalenum potius, hominem ab utroque alienissimum⁸², sordidissimum, turpissimum, quam per bonum aliquem virum ageretur, & amicum necessariumque communem? Sed quid ego hæc pluribus, quasi de re obscura, disputo, cum ipsa pecunia, quæ Staleno data est, numero ac summa sua non modo quantæ fuerit, sed etiam ad quam rem data fuerit ostendat? Sexdecim dico iudices, ut Oppianicus absolveretur, corrumpendos fuisse: ad Stalenum sexcenta & quadraginta millia nummum esse delata. Si, ut tu dicis, gratiæ conciliandæ causa, quadraginta istorum accessio millium quid valet? Si, ut nos dicimus, ut CCCXL millia nummum sexdecim iudicibus darentur; non Archimedes melius potuit describere.

At enim iudicia facta permulta sunt, a Cluentio iudicium esse corruptum. Immo vero ante hoc tempus omnino ista ipsa res suo nomine⁸³ in iudicium nunquam est vocata. Ita multum agitata, ita diu iactata ista res est, ut hodierno die primum causa illa defensa sit, hodierno die primum veritas vocem contra invidiam, his iudicibus freta, miserit. Veruntamen multa ista iudicia quæ sunt? Ego enim me ad omnia con-

⁸¹ Reus, & accusator] Reus Oppianicus: accusator, Cluentius: ut nec Oppianicus effugere posset, quin ab aliquo, vel si cum Cluentio in gratiam rediret, accusaretur: (elabi autem quovis accusante non poterat) nec ipse Cluentius ab accusando desisteret, quin calumniæ subiret infamiam. Manut.

⁸² Alienissimum] Neque propinquum, neque amicum. Sylv.

⁸³ Sui nomine] Aliis enim criminibus illi iudices & accusati, & damnati sunt: non quod pecuniam in iudicio Oppianici accepissent. Ferrarius.

confirmavi, & sic paravi, ut docerem, quæ facta postea iudicia de illo dicerentur, partim ruinâ familiaria aut tempestatum, quam iudicio & disceptationi fuisse: partim nihil contra Avitum valere: partim etiam pro hoc esse: partim esse ejusmodi, ut neque appellata unquam iudicia sint, neque existimata. Hic ego, magis ut consuetudinem servem, quam quod vos non vestra hoc sponte faciatis, petam a vobis, ut me, dum de his singulis disputo iudiciis, attente audiatis.

XXXIII. Condemnatus est C. Junius, qui ei quæstioni præfuerat. Adde etiam illud, si placet: tum est condemnatus, tum esset iudex quæstionis. Non modo causæ⁸⁴, sed ne legi quidem⁸⁵ quidquam per tribunum plebis laxamenti datum est. Quo tempore illum a quæstione ad nullum aliud reipublicæ munus abduci licebat, eo tempore ad quæstionem ipse abreptus est. At quam quæstionem? Vultus enim vestri, Iudices, me invitant, ut, quæ reticenda putaram, libeat jam libere dicere.

Quid? illa tandem quæstio, aut disceptatio, aut iudicium fuit? Putabo fuisse⁸⁶. Dicat, qui vult hodie de illo populo concitato, cui tum mos gestus est: qua de re Junius causam dixerit. Quemcumque rogaris, hoc respondebit, quod pecuniam acceperit, quod innocentem circumvenit. Est hæc opinio. At, si ita esset: hac lege accusatum esse oportuit, qua accusatur Avitus. At ipse ea lege quærebat⁸⁷. Paucos dies⁸⁸ expectasset Quintius. At neque privatus⁸⁹ accusare, nec, sedata jam invidia, volebat. Videtis igitur non in causa, sed in tempore ac potestate spem omnem accusatoris fuisse.

Multam petivit. Qua lege? quod in legem non iurasset: quæ res nemini unquam fraudi fuit: & quod C. Verres, prætor urbanus, homo sanctus & diligens, subfortitionem ejus in

eo

⁸⁴ Non modo causæ] Tempus aliquod potestati. Manut.

⁸⁵ Ne legi quidem] Quæ iudicem quæstionis abduci a suo munere vetabat. Idem.

⁸⁶ Putabo fuisse] Id condonat adversario, ut ad proxima gradum faciat. Sylv. Viç. & Lamb. putato.

⁸⁷ At ipse ea lege quærebat] Hic locus

dialogo similis est, ut etiam respondentis adversarii personam sustineat. Quæ varietas, si rara est, jucunda est. Idem.

⁸⁸ Paucos dies] Donec Junius querere desisset. Manutius.

⁸⁹ Privatus] Id est, postquam esset perfunctus tribunatu plebis. Idem.

eo codice non haberet, qui tum interlitus⁹⁰ proferebatur. His de causis C. Junius condemnatus est, Iudices, levissimis & infirmis: quas omnino in iudicium afferri non oportuit. Itaque oppressus est non causa, sed tempore.

XXXIV. Hoc vos Cluentio iudicium putatis obesse oportere? Quam ob causam? Si ex lege subfortitus non erat Junius, aut si in legem aliquando non iuraverat: idcirco illius damnatione aliquid de Cluentio iudicabatur? Non, inquit: sed ille idcirco his legibus condemnatus est, quod contra aliam legem commiserat. Qui hoc consentitur⁹¹, possunt, illud idem iudicium fuisse, defendere. Ergo idcirco, inquit, infestus tum prætor Junio fuit; quod illud iudicium corruptum per eum putabatur. Num igitur hoc tempore causa mutata est? Num alia res, alia ratio illius iudicii, alia natura totius negotii nunc est, ac tum fuit? Non opinor, ex iis rebus, quæ gestæ sunt, rem ullam potuisse mutari.

Quid ergo est causæ, quod nunc nostra defensio audiatur tanto silentio, tunc Junio defendendi sui potestas erepta? Quia tum in causa nihil erat, præter invidiam, errorem, suspicionem, conciones quotidianas, seditiosæ ac populariter concitatas. Accusabat tribunus plebis idem in concionibus, idem ad subellia: ad iudicium non modo de concione, sed etiam eum ipsa concione veniebat. Gradus illi Aurelii, tum novi, quasi

⁹⁰ Interlitus] Transfert a Junio culpam in Verrem, qui codicem suum corripserit, ut damnaretur Junius: quod alii sententiam iudices de Oppianico tulissent, alii scripti essent in suo codice. Idem.

⁹¹ Qui hoc consentitur] Responsio Cicero- nis: in qua verbum consentitur, inquam rem significat, quod, quibus criminibus a Junio petita multa esset, quod in legem scilicet non iurasset, quod ex lege subortitus non esset, eorum criminum legibus damnatus quidem esset, verum non propter ipsa crimina, sed quia contra legem aliam commiserat. Quod qui consentitur, iidem, iniuste damnatum esse Junium, simul consentitur. Hoc quasi verbum non idem pronuntiatur. Si qui, inquit, ideo damnatum fatentur Junium his legibus, ideo quod adversus eas, verum quia contra aliam legem, id est, contra legem de corruptis

iudiciis, commiserit: iidem quod nos dicimus, possunt defendere, idem illud iudicium, quo damnatus est Junius, iudicium non fuisse. Ita nostram causam agent. Possunt, inquit, id est, licet eis defendere, id quod a nobis defenditur, iudicium illud non fuisse. Idem. Sed legebat Manutius, possunt, illud idem iudicium non fuisse, defendere. Gravus tamen aliter sentit. Negandi, inquit, particulam prius intravit Victorius, an ex codice aliquo, ignoro, & valde dubito, quia in nullo libro, quos Lambinus, Gruterus & ego inspeximus, invenitur. Victorium secuti sunt ceteri editores omnes recentiores. Sed veterum codicum scriptura, etsi prima fronte aliter possit non attente rem consideranti videri, omnino retinenda est: Qui hoc consentitur, possunt idem illud iudicium fuisse defendere. Grav.

quasi pro theatro ⁹² illi iudicio ædificati videbantur: quos ubi accusator concitatis hominibus complebat, non modo dicendi ab reo, sed ne surgendi quidem potestas erat.

Nuper apud C. Orchinium, collegam meum, locus ab iudicibus Fausto Syllæ ⁹³ de pecuniis residuis ⁹⁴ non est constitutus: non quo illi aut exlegem esse Syllam, aut causam pecuniæ publicæ contemptam atque abjectam putarent; sed quod, acculante tribuno plebis, conditione æqua disceptari posse non putaverunt. Quid? conferam Syllamne cum Junio? an hunc tribunum plebis cum Quintio? an vero tempus cum tempore? Sylla maximis opibus, cognatis, affinibus, necessariis, clientibus plurimis: hæc autem apud Junium parva, & infirma, & ipsius labore quærita atque collecta. Hic tribunus plebis, modestus, pudens, non modo non seditiosus, sed etiam seditiosis adversarius: ille autem acerbus, criminosus, popularis homo ac turbulentus. Tempus hoc tranquillum ac pacatum: illud omnibus invidiæ tempestatibus concitatum. Quæ cum ita essent, in Fausto tamen illi iudices statuerunt, iniqua conditione reum causam dicere, cum adversario ejus ad jus accusationis summa vis potestatis accederet.

XXXV. Quam quidem rationem vos, Iudices, diligenter pro vestra sapientia & humanitate cogitare, & penitus perspicere debetis, quid mali, quantum periculi unicuique nostrum inferre possit vis tribunitia, conflata præsertim invidia, & concionibus seditiose concitatis. Optimis hercle temporibus, tum, cum homines se non jactatione populari, sed dignitate atque innocentia tuebantur, tamen nec P. Popillius ⁹⁵, nec Q. Metellus, clarissimi atque amplissimi viri, vim tribunitiam sustinere potuerunt: nedum his temporibus, his moribus, his magistratibus, sine vestra sapientia, ac iudiciorum remediis, salvi esse possimus.

Non

⁹² Quasi pro theatro] Cuius in gradibus quamplurimi sedent. Idem.

⁹³ Fausto Syllæ] Syllæ dictatoris filio, Pompeii Magni genero. Idem.

⁹⁴ De pecuniis residuis] Quæ ad peculatum spectant. Nam Orchinium de peculatu quæsisse, infra legitur. Pecuniæ vero resi-

due, quibus accusari Faustum iudices noluerunt, erant ex, quas ex publica administratione Syllani homines, ipso Sylla largiente, in usum privatam converterant. Idem.

⁹⁵ Nec P. Popillius, nec Q. Metellus] Popillium C. Gracchus, Metellum L. Saturninus, tribuni plebis, expulerunt. Idem.

Non fuit igitur illud iudicium, iudicii simile, Iudices, non fuit: in quo non modus est adhibitus, non mos consuetudine servata, non causa defensa. Vis illa fuit, & ut sæpe jam dixi, ruina quædam, atque tempestas, & quidvis potius, quam iudicium, aut disceptatio, aut questio. Quod si quis est, qui illud iudicium fuisse arbitretur, & qui his rebus iudicatis standum putet: is tamen hanc causam ab illa debet sejungere. Ab illo enim sive quod in legem non jurasset, sive quod ex lege subfortitus iudicem non esset, multa petita esse dicitur. Cluentii autem ratio cum illis legibus, quibus ab Junio multa petita est, nulla potest ex parte esse conjuncta.

At etiam Bulbus est condemnatus. Adde maiestatis: ut intelligas, hoc iudicium cum illo non esse conjunctum. At est hoc illi crimen objectum. Fateor: sed etiam legionem esse ab eo sollicitatam in Illyrico, C. Cosconii literis & multorum testimoniis planum factum est: quod crimen erat proprium illius questionis, & quæ res lege maiestatis tenebatur. At hoc obscurum ei maxime. Jam ista divinatio est: qua si uti licet, vide, ne mea conjectura multo sit verior. Ego enim sic arbitrator, Bulbum, quod homo nequam, turpis, improbus, multis flagitiis contaminatus, in iudicium sit adductus, idcirco facilius esse damnatum. Tu mihi ex tota causa Bulbi, quod tibi commodum est, eligis, ut id esse secutos iudices dicas.

XXXVI. Quapropter hoc Bulbi iudicium non plus obesse huic causæ debet, quam illa, quæ commemorata sunt ab accusatore, duo iudicia, P. Popilii, & T. Guttæ: qui causam de ambitu dixerunt: qui accusati sunt ab iis, qui erant ipsi ambitus condemnati: quos ego non idcirco esse arbitrator in integrum restitutos, quod planum fecerint, illos ob rem iudicandam pecuniam accepisse: sed quod iudicibus probarint, quod in eodem genere, in quo ipsi offenderent, alios reprehendissent, se ad præmia legis ⁹⁶ venire oportere. Quapropter neminem dubitare existimo, quin illa damnatio ambitus nulla ex parte cum causa Cluentii, vestroque iudicio conjuncta esse possit.

Tom. V.

K

Quid,

⁹⁶ Præmia legis] Ut in integrum restituerentur: ut, quo crimine damnati fuerant, absolventur, convictis eodem crimine, id est, ambitus, accusatoribus suis. Idem.

Quid, quod Stalenus est condemnatus? Non dico hoc tempore, Judices, id quod nescio an dici oporteat, illum maiestatis ⁹⁷ esse damnatum. Non recito testimonia hominum honestissimorum, quæ in Stalenum sunt dicta ab iis, qui M. Æmilio, clarissimo viro ⁹⁸, legati, & præfecti, & tribuni militares fuerunt: quorum testimoniis planum factum est, maxime ejus opera, cum quæstor esset, in exercitu seditionem esse conflatam. Ne illa quidem testimonia recito, quæ dicta sunt; de H-S 100; quæ ille cum accepisset nomine iudicii Sarniani, sicut in Oppianici iudicio postea, retinuit atque suppressit.

Omitto & hæc, & alia permulta, quæ illo iudicio in Stalenum dicta sunt: hoc dico, eandem tum fuisse P. & L. Cominiis, equitibus Romanis, honestissimis hominibus & disertis, controversiam cum Staleno, quem accusabant, quæ nunc mihi est cum Attio. Cominii dicebant idem, quod ego dico: Stalenum ab Oppianico pecuniam accepisse, ut iudicium corrumperet: Stalenus conciliandæ gratiæ causâ se accepisse dicebat.

Irridebatur hæc illius reconciliatio, & persona viri boni suscepta, sicut in statuis inauratis, quas posuit ad Juturnæ ⁹⁹: quibus subscripsit, *Reges ab se in gratiam esse reductos*. Exagitabantur omnes ejus fraudes atque fallaciæ: tota vita in eujusmodi ratione versata aperiebatur: egestas domestica, quæstus forensis in medium proferebatur: nummarius interpretis pacis & concordiae non probabatur. Itaque tum Stalenus, cum idem defenderet, quod Attius, condemnatus est.

Cominii cum hoc agerent, quod nos in tota causâ egimus, probaverunt. Quamobrem si Staleni damnatione, Oppianicum iudicium corrumpere voluisset, Oppianicum iudici ad emendas sententias dedisse pecuniam, iudicatum est: cum ita constitutum sit, uti in illa culpa aut Cluentio sit, aut Oppianico: Cluentii nummus nullus iudici datus ullo vestigio reperitur: Oppia-

⁹⁷ *Maiestatis*] Accusatus quidem est corrupti iudicii nomine, sed ideo damnatus, quia maiestatem læsserit.

⁹⁸ *M. Æmilio, clarissimo viro*] Legendum *Mam.* non *M.* ex illo, ut sit *Mam. Æmilium*.

Lepidus, qui cum D. Bruto consul fuit. *Idem.*

⁹⁹ *Ad Juturnæ*] Templum. Ustatum loquendi genus. *Idem.*

Oppianici pecunia post iudicium factum a iudice ablata est; potest esse dubium, quin illa damnatio Staleni, non modo non sit contra Cluentium, sed maxime nostram causam defensionemque confirmet?

XXXVII. Ergo adhuc Junii iudicium video esse ejusmodi, ut incursum potius seditionis, vim multitudinis, impetum tribunitium, quam iudicium appellandum putem. Quod si quis illud iudicium appeller, tamen hoc confiteatur necesse est, nullo modo illam multam, quæ a Junio petita sit, cum Cluentii causa posse conjungi. Illud igitur Junianum per vim factum est: Bulbi, & Popillii, & Gutta, contra Cluentium non est: Staleni, etiam pro Cluentio est. Videamus equod aliud iudicium, quod pro Cluentio sit, proferre possimus.

Dixitne tandem causam C. Fidiculanus Falcula, qui Oppianicum condemnarat, cum præsertim, id quod fuit in illo iudicio invidiosissimum, paucos dies ex subfornitione sedisset? Dixit, & bis quidem dixit. In summam enim L. Quinctius adduxerat. Uno iudicio multa est ab eo petita, sicut ab Junio, quod non suæ decuriæ ¹⁰⁰ munere, neque ex lege ¹ sedisset. Paulo sedatiore tempore ² est accusatus, quam Junius, sed eadem fere lege, & crimine. Quia nulla in iudicio seditio, neque vis, neque turba versata est, prima actione facillime est absolutus. Non numero hanc absolutionem. Nihilominus

K 2

¹⁰⁰ *Decuriæ*] Decuria est album iudicum, in quod ejusdem generis, & census iudices erant relati, ut dudum Cæcilius ad Suetonium docuit. Et, sicut postea cum ex pluribus ordinibus iudices legerentur, alia erat decuria senatoria, alia equestris, alia tributorum ætatis, sic tum temporis plures erant decuriæ senatoriæ. Itaque hic Falculæ tribuit decuriam. His decuriis iudicum sua quoque fuerunt assignati munera, ut non ad omnia iudicia legerentur ex omnibus decuriis iudices, sed una aut altera decuria hoc vel illo tempore esset immunis. Munus enim erat, hoc est onus, iudicem sedere. Sueton. August. 32. *Plerisque iudicandi munus detrectantibus, vix concessit ut singulis decuriis, per vicem annus vacatio esset.* Quamvis

vero rationem numerum & immunitatum, quæ in decuriis senatoriis Ciceronis temporibus obtinuit, ignoremus, ut alia multa, clare tamen patet ex hoc loco, Falculam sedisse, cum suæ decuriæ sedendi munus non esset: itaque cum alienæ decuriæ munere sederet, cupiditatem aut corruptionem præ se ferre videbatur. Hinc tanquam cupidus iudici, & non ex lege sedenti, multa fuit imposita. *Quæritur.*

¹ *Neque ex lege*] Quæ sententias ferri, nisi causa prius cognita, verbat. *Mam.*
² *Paulo sedatiore tempore*] Cum tribunus plebis non esset L. Quinctius: Nam paucis post Junii condemnationem diebus e tribunatu exivit. *Idem.*

minus enim potest, ut illam multam non commiserit³, accepisse tamen ob rem iudicandam, pecuniam, quam⁴ captam nusquam Stalenus eadem lege dixit⁵. Proprium crimen illud quaestionis ejus non fuit.

Fidiculanus quid fecisse dicebatur? accepisse a Cluentio H-S cccc. Cujus erat ordinis? senatorii. Qua lege in eo genere a senatore ratio repeti solet, de pecuniis repetundis, ea lege accusatus, honestissime est absolutus. Acta est enim causa more majorum sine vi, sine metu, sine periculo: dista, & exposita, & demonstrata sunt omnia: adducti judices sunt, non modo potuisse honeste ab eo reum condemnari, qui non perpetuo sedisset⁶, sed, si aliud is iudex nihil scisset, nisi, quae praejudicia⁷ de eo facta esse constarent, audire praeterea nihil debuisse.

XXXVIII. Tum etiam illi quinque, qui imperitorum hominum rumusculos aucupati⁸, tum illum⁹ absolverunt, jam suam clementiam laudari magnopere nolebant. A quibus si qui quaereret, sedissent iudices in C. Fabricium; sedisse se dicerent. Si interrogarentur, num quo crimine is esset accusatus, praeterquam veneni ejus, quod quaesitum Avito diceretur; negarent. Si deinde essent rogati, quid judicassent; condemnasse se dicerent. Nemo enim absolvit. Eodem modo quaesitum si esset de Scamandro, certe idem respondissent: tamen illi una sententia est absolutus; sed illam unam nemo tum istorum suam dici vellet.

Uter igitur facilius suae sententiae rationem redderet: isne, qui

³ Ut illam multam non commiserit] Multam committere, est committere quod multa dignum sit. Idem.

⁴ Quam] Lege, quam, omisso accentu. Vidiorii enim, Manutii, & Gruteri editiones, si per typographum licuisset, erant hic representanda. Lambinum tamen audiamus: ne quid a nobis praetermittatur, quod Criticis arridere possit.

⁵ Quam Stalenus, qui causam nusquam eadem lege dixit] Sic restitui, scripturae veteris vestigia secutus. Sententia autem haec est: Non numero (inquit) abolitionem Fidiculani. Nam, quamvis absolutus sit, nihilominus tamen, quam Stalenus, pecuniam

ob rem iudicandam accipere potuit: qui tamen Stalenus, nusquam accusatus est, quod pecuniam ob rem iudicandam accepisset. Lamb.

⁶ Qui non perpetuo sedisset] Quod obijciatur Falculæ. Supra: Cum praesertim, id quod fuit illo iudicio invidiosissimum, paucos dies ex subsortitione sedisset. Manut.

⁷ Quae praejudicia] Unum in Scamandro, alterum in Fabricio. Idem.

⁸ Rumusculos aucupati] Ambitione adducti: ne corrupti, ut Balbus, Stalenus, Gurrta, qui jam Oppianicum damnaverant, viderentur. Idem.

⁹ Illum] Oppianicum. Idem.

qui se & sibi & rei iudicatae constituisse dicit: an ille, qui se in principem¹⁰ maleficii, lenem: in auditores ejus & conficios, vehementissimum esse respondit? Quorum ego de sententia non debeo disputare. Neque enim dubito, quin ita tales viri, suspicione aliqua percussi repentina, de statu suo declinarint. Quare eorum, qui absolverunt, misericordiam non reprehendo: eorum, qui in iudicando superiora iudicia secuti sunt sua sponte, non Staleni fraude, constantiam comprobo: eorum vero, qui sibi non liquere dixerunt, sapientiam laudo: qui absolvere eum, quem nocentissimum cognorant, & quem ipsi bis jam antea condemnarant, nullo modo poterant; condemnare, cum tanta consilii infamia, & tam atrocis rei suspicio esset injecta, paulo posterius patefacta re, maluerunt.

Ac ne ex facto solum sapientes illos iudicetis, sed etiam ex hominibus ipsis, quod ii fecerint, restitui ac sapientissime factum probetis: quis P. Octavio Balbo ingenio prudentior, jure peritior, fide, religione, officio diligentior, aut sanctior commemorari potest? non absolvit. Quis Q. Confidio constantior? quis iudiciorum, atque ejus dignitatis, quae in iudiciis publicis versari debet, peritior? quis virtute, consilio, auctoritate praestantior? ne is quidem absolvit. Longum est de singulorum virtute ita dicere: quae, quia cognita sunt ab omnibus, verborum ornamenta non quaerunt. Qualis vir M. Juventius Peto fuit ex veteri illa iudicium disciplina? qualis L. Cauius Mergus? M. Basilus? C. Caudinus? qui omnes in iudiciis publicis, jam tum florente republica, floruerunt. Ex eodem numero L. Cassius, Cn. Hejus, pari & integritate, & prudentia: quorum nullius sententia est Oppianicus absolutus. Atque ex omnibus, natu minimus, ingenio, & diligentia, & religione par iis, quos antea commemoravi, P. Saturius; in eadem sententia fuit. O innocentiam Oppianici singulari! quo in reo, qui absolvit, ambitiosus: qui distulit, cautus: qui condemnavit, constans existimatur.

XXXIX. Haec tum agitante Quintio, neque in concione, neque in iudicio demonstrata sunt. Neque enim ipse dici pa-

¹⁰ Principem] Oppianicum. Adjutores, Scamander & Fabricius.

tiebatur, nec per multitudinem concitatum consistere cuiquam in dicendo licebat. Itaque ipse, postquam Junium pervertit, causam totam reliquit. Paucis enim diebus illis & ipse privatus est factus, & hominum studia deseruisse intelligebat. Quod si, per quos dies Junium accusavit, Fidiculanium accusare voluisset: respondendi Fidiculano potestas facta non esset. Ac primo quidem, omnibus illis iudicibus, qui Oppianicum condemnarant, minabatur. Jam insolentiam noratis hominis: noratis animos ejus, ac spiritus tribunitios. Quod erat odium? dii immortales! quæ superbia? quanta ignoratio sui? quam gravis atque intolerabilis arrogantia? qui illud etiam ipsum acerbe tulerit (ex quo illa nata sunt omnia) non sibi, ac defensionis suæ condonatum esse Oppianicum: proinde quasi non satis signi esse debuerit, ab omnibus eum fuisse desertum, qui se ad patronum illum contulisset. Erat enim Romæ summa copia patronorum, hominum eloquentissimorum, atque amplissimorum, quorum certe aliquis defendisset equitem Romanum, in municipio suo nobilem, si honeste putasset ejusmodi causam posse defendi.

XL. Nam Quintius quidem, quam causam unquam antea dixerat, cum annos ad quinquaginta natus esset? quis eum unquam non modo in patroni, sed in laudatoris, aut advocati loco viderat? qui quod Rostra jamdiu vacua, locumque illum post adventum L. Syllæ a tribunitia voce desertum oppræsserat, multitudinemque jam desuetam a concionibus ad veteris consuetudinis similitudinem revocaverat, idcirco cui-dam hominum generi paulisper jucundior fuit. Atque idem quanto in odio postea suis illis ipsis fuit, per quos in alio-rem locum ascenderat? neque injuria. Facite enim, ut non solum mores ejus & arrogantiam, sed etiam vultum atque amictum, atque illam usque ad talos demissam purpuram recordemini. Is, quasi non esset ullo modo ferendum, se ex judicio discessisse victum, rem ab sublellis in Rostra detulit. Et jam querimus sæpe, hominibus novis non satis magnos in hac civitate esse fructus? Nego usquam unquam fuisse majores: ubi, si quis ignobili loco natus, ita vivat, ut nobili-

tatis

tatis dignitatem virtute tueri posse videatur, usque eo pervenit, quoad eum industria cum innocentia prosecuta est. Si quis autem hoc uno nititur, quod sit ignobilis: procedit sæpe longius, quam si idem ille esset cum iisdem suis vitis nobilissimus. Ut Quintius (nihil enim dicam de cæteris) si fuisset homo nobilis; quis eum cum illa superbia atque intolerantia ferre potuisset? Quod eo loco fuit; ita tulerunt, ut, si quid haberet a natura boni, prodesse ei putarent oportere: superbiam autem atque arrogantiam ejus deridendam magis arbitrentur propter humilitatem hominis, quam pertimescendam.

XLI. Sed, ut illic revertar: quo tempore Fidiculanus est absolutus, tu, qui ea judicia facta commemoras, quæro, quid tum esse existimas judicatum? certe gratis judicasse. At condemnarant: at causam totam non audierat: at in concionibus omnibus a L. Quintio vehementer erat, & sæpe vexatus. Illa igitur omnia Quintiana, iniqua, falsa, turbulenta, popularia, seditiosa judicia fuerunt. Esto: potuit esse innocens Falcula. Jam ergo aliquis Oppianicum gratis condemnavit: jam non eos Junius subfortitus est, qui pecunia accepta condemnarent: jam potuit aliquis ab initio non sedisse, & tamen Oppianicum gratis condemnasse. Verum, si innocens Falcula, quæso, quis nocens? Si hic gratis condemnavit, quis accepit? Nego rem esse ullam in quemquam illorum objectam, quæ Fidiculano objecta non sit: neque aliquid fuisse in Fidiculani causa, quod idem non esset in cæterorum.

Aut hoc judicium reprehendas tu, cujus accusatio rebus judicatis niti videbatur, necesse est: aut, si hoc verum esse concedis, Oppianicum gratis condemnatum esse fateare. Quamvis satis magno argumento esse debet, quod ex tam multis judiciis, absoluto Falcula, nemo reus factus est. Quid enim mihi damnatos ambitus colligitis, alia lege, certis criminibus, plurimis testibus? cum primum illi ipsi debuerint potius accusari de pecuniis repetundis, quam ambitus. Nam, si in am-

bitus

11 At condemnarant] Dialogo aut altera-
tioni similis hic locus est, ubi personam ac-
cusatoris & patroni vicissim agit Cicero.
Syllæius.

bitus judiciis hoc his obsuit, cum alia lege causam dicerent : certe, si propria lege hujus peccati adducti essent, multo plus obsuisset. Deinde, si tanta vis fuit istius criminis, ut, qua quisque lege ex illis iudicibus reus factus esset, tamen hac plaga periret : cur in tanta multitudine accusatorum, tantis præmiis, cæteri rei facti non sunt ? Hic profertur id, quod iudicium appellari non oportet, P. Septimio Scævola litem eo nomine esse æstimatam¹². Cujus rei quæ consuetudo sit, quoniam apud homines peritissimos dico, pluribus verbis docere non debeo. Numquam enim¹³ ea diligentia, quæ solet adhiberi in cæteris judiciis, eadem, reo damnato, adhibita est. In litibus æstimandis fere iudices, aut, quod sibi cum, quem semel condemnarunt, inimicum putant esse, si qua in eum lis capitis illata est, non admittunt : aut, quod se perfunctus jam esse arbitrantur, cum de reo judicaverunt, negligentius attendunt cætera. Itaque & majestatis absoluti sunt permulti, quibus damnatis, de pecuniis repetundis, lites essent æstimatæ : & hoc quotidie fieri videmus, ut, reo damnato, de pecuniis repetundis, ad quos pervenisse pecunias in litibus æstimandis statutum sit, eos illi iudices absolvant. Quod cum fit, non iudicia rescinduntur, sed hoc statuitur, æstimationem litium, non esse iudicium. Scævola condemnatus est aliis criminibus, frequentissimis Apuliæ testibus. Omni contentione pugnatum est, ut lis hæc capitis æstimaretur. Quæ res, si rei iudicatæ pondus habuisset, ille postea vel iisdem, vel aliis inimicis, reus hac lege ipsa¹⁴ factus esset.

XLII. Sequitur id, quod illi iudicium appellant, (majores autem nostri nunquam neque iudicium nominarunt, neque perinde

¹² *Litem eo nomine esse æstimatam* Litem æstimare, ut ait Aconius in Commentariis in Actionem secundam in Verrem, est pecuniam de qua lis fuit, & propter quam condemnatus est reus, in summam redigere, quæ de bonis ejus redigatur. Lis igitur æstimari solebat ei, qui repetundarum postulatus esset. Quod igitur P. Septimius Scævola ob rem iudicandam accepisset pecuniam, lis ei æstimata est. *Idem*.

¹³ *Nunquam enim* Sententia est : Si quid

aliud in damnatum reum dicitur, iudices ita diligentes non sunt, quam cum reus nondum damnatus est. *Idem*.

¹⁴ *Hac lege ipsa* De repetundis. Nam lites æstimatio ad crimen repetundarum pertinet. Scævola enim non hac lege, sed aliis criminibus & reus factus est, & condemnatus. Lis autem ei æstimata gratiæ causa : ut, quod capitale erat, pecunia æstimaretur. *Manutius*.

rinde, ut rem iudicatam, observaverunt) animadversio, atque auctoritas censoria. Qua de re antequam dicere incipio, perpauca mihi de meo officio verba facienda sunt : ut a me cum hujusce periculi, tum cæterorum quoque officiorum, & amicitiarum ratio conservata esse videatur. Nam mihi cum viris fortibus, qui censores proxime fuerunt, ambobus est amicitia : cum altero vero (sicuti & plerique vestrum sciunt) magnus usus, & summa utriusque officii constituta necessitudo est. Quare, quidquid de subscriptionibus eorum mihi dicendum erit, eo dicam animo, ut omnem orationem meam non de illorum facto, sed de ratione censoria habitam exultari velim : a Lentulo autem, familiari meo, qui a me pro eximia sua virtute, summisque honoribus, quos a populo Romano adeptus est, honoris causa nominatur, facile hoc, Iudices, impetrabo, ut, quam ipse adhibere consuevit in amicorum periculis fidem & diligentiam, tum vim animi, libertatemque dicendi ; in hac¹⁵ mihi concedat, ut tantum mihi sumam, quantum sine hujus periculo præterire non possam. A me tamen, ut æquum est, omnia caute pedetentimque dicentur, ut neque fides hujus defensionis relicta, neque cuiusquam aut dignitas læsa, aut amicitia violata esse videatur. Video igitur, Iudices, animadvertisse censores in iudices quosdam illius consilii Juniani, cum istam ipsam causam subscriberent. Hic primum illud commune proponam, nunquam animadversionibus censoriis hanc civitatem ita contentam, ut rebus iudicatis, fuisse. Neque in re nota consumam tempus exemplis. Ponam illud unum : C. Getam, cum a L. Metello, & Cn. Domitio, censoribus, ex senatu ejectus esset, censorum ipsam postea esse factum : & , cuius mores a censoribus erant reprehensi, hunc postea & populi Romani, & eorum, qui in ipsam animadverterant, moribus præfuisse. Quod si illud iudicium putaretur : ut cæteri, turpi iudicio damnati, in perpetuum omni honore ac dignitate privantur : sic hominibus ignominia notatis, neque ad honorem aditus, neque in curiam reditus esset. Nunc, si quem Cn. Lentuli, aut L. Gellii

Tom. IV.

¹⁵ *In hac* Legebat Pantagathus, in hoc. Urfinus. In hac, est, in hac causa. *Greivius*.

libertus furti condemnari, is, omnibus ornamentis amissis, nunquam ullam honestatis suae partem recuperabit. Quos autem ipse L. Gellius, & Cn. Lentulus, duo censores, clarissimi viri, sapientissimique homines, furti, & captarum pecuniarum nomine, notaverunt, ii, non modo in senatum redierunt, sed etiam illarum ipsarum rerum iudiciis absoluti sunt.

XLIII. Neminem voluerunt majores nostri non modo de existimatione cujusquam, sed ne pecuniaria quidem de re minima esse iudicem, nisi qui inter adversarios convenisset. Quapropter in omnibus legibus, quibus exceptum est, de quibus causis aut magistratum capere non liceat, aut iudicem legi, aut alterum accusare, hæc ignominiae causa prætermissa est. Timoris enim causam, non vitæ poenam illa potestate esse voluerunt. Itaque non solum, iudices, illud ostendam, quod jam videtis, populi Romani suffragiis sæpenumero censorias subscriptiones esse deletas, verum etiam iudiciis eorum, qui jurati statuere majore cum religione & diligentia debuerunt. Primum iudices, senatores, equitesque Romani in compluribus jam reis, quos contra leges pecunias accepisse subscriptum est, suæ potius religioni, quam censorum opinioni, paruerunt. Deinde prætores urbani, qui jurati debent optimum quemque in selectos iudices referre, nunquam sibi ad eam rem censoriam ignominiam impedimento esse oportere duxerunt. Censores denique ipsi sæpenumero superiorum censorum iudiciis (si ista iudicia appellari vultis) non steterunt. Atque etiam ipsi inter se censores sua iudicia tanti esse arbitrantur, ut alter alterius iudicium non modo reprehendat, sed etiam rescindat: ut alter de senatu moveri velit, alter retineat, & ordine amplissimo dignum existimet: ut alter in ærarios referri, aut tribu moveri jubeat, alter vetet. Quare qui vobis in mentem venit, hæc appellare iudicia, quæ a populo Romano rescindi, ab juratis iudicibus repudiari, a magistratibus negligi, ab iis, qui eandem potestatem adepti sunt, commutari, inter collegas discrepare videatis?

XLIV. Quæ cum ita sint: videamus, quid tandem censoris de illo iudicio corrupto judicasse dicantur. Ac primum illud

lud statuamus: utrum, quia censores subscriberint, ita sit: an, quia ita fuerit, illi subscriberint. Si ideo, quia subscriberint: videte, quid agatis, ne in unumquemque nostrum censoribus in posterum potestatem regiam permittatis: ne subscriptio censoria non minus calamitatis civibus, quam illa acerbißima proscriptio, possit asferre: ne censorium stylum, cuius mucronem multis remediis majores nostri retulerunt, æque posthac, atque illum dictatorium gladium pertimescamus. Sin autem quod subscriptum est, quia verum est, idcirco grave debet esse; hoc quæramus, verum sit, an falsum: removeantur auctoritates censoriæ: tollatur id ex causa, quod in causa non est: doce, quam pecuniam Cluentius dederit, unde dederit, quemadmodum dederit: unum denique aliquod a Cluentio profecta pecuniæ vestigium ostende. Vince deinde, virum bonum fuisse Oppianicum, hominem integrum: nihil de illo unquam secus esse existimatum: nihil denique præjudicatum. Tum auctoritatem censorum amplexator: tum illorum iudicium cum re conjunctum esse defendito.

Dum vero eum fuisse Oppianicum constabit, qui tabulas publicas municipii sui corrupisse iudicatus sit: qui testamentum interleverit, qui, supposita persona, falsum testamentum obsignandum curavit: qui eum, cujus nomine id obsignatum est, interfecerit: qui avunculum filii sui in servitute ac vinculis necavit: qui municipes suos proscribendos, occidendosque curavit: qui ejus uxorem, quem occiderat, in matrimonium duxerit: qui pecuniam pro abortione dederit; qui focrum, qui uxorem, qui uno tempore fratris uxorem, speratosque liberos, fratremque ipsum, qui denique suos liberos interfecerit: qui cum venenum privigno suo quæreret, manifesto sit deprehensus: cujus ministris conscitisque damnatis, ipse adductus in iudicium pecuniam iudici dederit ad sententias iudicum corrupendas: dum hæc, inquam, de Oppianico constabunt, nec ullo argumento Cluentianæ pecuniæ crimen tenebitur: quid est, quod te ista censoria, sive voluntas, sive opinio fuit, adjuvare, aut hunc innocentem opprimere posse videatur?

XLV. Quid igitur censores secuti sunt? Ne ipsi quidem, ut gravissime dicam, quidquam aliud dicent, præter sermonem atque famam. Nihil se testibus, nihil tabulis, nihil gravi aliquo argumento comperisse, nihil denique, causa cognita, statuisse dicent. Quod si ita fecissent: tamen id non ita fixum esse deberet, ut convelli non liceret. Non utar exemplorum copia, quæ summa est: non rem veterem, non hominem potentem aliquem, aut gratiosum proferam. Nuper hominem tenuem, scribam ædilitium, D. Matrinium cum defendissem apud M. Junium, Q. Publicium prætores, & M. Platorium, C. Flaminiū, ædiles curules, persuasi, ut scribam jurati legerent eum, quem iidem isti censores ararium reliquissent. Cum enim in homine nulla culpa reperiretur, quid ille meruisset, non quid de eo statutum esset, quaerendum esse duxerunt. Nam hæc quidem, quæ de iudicio corrupto subscripserint, quis est, qui ab illis satis cognita, & diligenter iudicata arbitretur? In M. Aquilium, & in T. Guttam video esse subscriptum. Quid est hoc? duos esse corruptos solos pecunia. Quid cæteri? videlicet gratis condemnarunt. Non est igitur circumventus, non est oppressus pecunia, non ut illæ Quintianæ conciones habebantur, omnes, qui Oppianicum condemnarunt, in culpa sunt, ac suspicione ponendi. Duos solos video auctoritate censorum affines ei turpitudini iudicari. * Aut illud afferant, aliquid esse, quod de iis duobus habuerint compertum, de cæteris ^b comperisse.

XLVI. Nam illud quidem minime probandum est, ad nationes, auctoritatemque censoriam, exemplum illos a consuetudine militari transtulisse. Statuerunt enim ita majores nostri, ut, si a multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animadverteretur: ut metus videlicet ad omnes, poena ad paucos perveniret. Quod idem facere censores in delectu dignitatis, & in iudicio civium, & in animadversione vitiorum, qui convenit? Nam miles, qui locum non tenuit, qui hostium impetum, vimque pertimuit, potest idem

postea

^a Vid. Man. Nam ut illud afferant, nihil est, quod de his Lamb. At illud, quod afferant, nihil est: aliquid esse quod b idem. nihil comperisse.

postea & miles esse melior, & vir bonus, & civis utilis. Quare, ne in bello, propter hostium metum, delinqueret, amplior ei mortis & supplicii metus est a majoribus constitutus. Ne autem nimium multi poenam capitis subirent, idcirco illa sortitio comparata est.

Hoc tu idem facies, censor, in senatu legendo? si erunt plures, qui, ob innocentem condemnandum, pecuniam acceperint, non animadvertas in omnes, sed carpas, ut velis, & paucos ex multis ad ignominiam sortiari? Habebit igitur, te sciente & vidente, curia senatorem, populus Romanus iudicem, respublica civem sine ignominia quemquam, qui ad perniciem innocentis fidem suam & religionem pecunia commutavit? & qui pretio adductus eriperit patriam, fortunas, liberos civi innocenti, is censoriæ severitatis nota non inuretur? Tu es præfessus moribus, tu magister veteris disciplinæ & severitatis, si aut retines quemquam sciens in senatu, scelere tanto contaminatum: aut statuis, qui in eadem culpa sit, non eadem poena affici oportere? & quam conditionem supplicii majores in bello timiditati militis propositam esse voluerunt, eandem tu in pace constitues improbitati senatoris? Quod si hoc exemplum ex re militari ad animadversionem censoriam transferendum fuit: sortitione id ipsum factum esse oportuit. Sin autem sortiari ad poenam, atque hominum delictum fortunæ iudicio committere, minime censorium est; certe in multorum peccato carpi paucos ad ignominiam & turpitudinem, non oportet.

XLVII. Verum omnes intelligimus, in istis subscriptionibus ventum quandam popularem esse quaesitum. Jactata res erat in concione a tribuno seditioso: incognita causa probatum illud erat multitudini: illicitum est contra dicere: nemo denique, ut defenderet contrariam partem, laborabat. In invidiam porro magnam illa iudicia venerant. Etenim paucis postea mensibus alia vehemens erat in iudiciis ex notatione tabularum ¹⁶ invidia versata. Prætermitti a censoribus, & negligi ma-

¹⁶ Ex notatione tabularum] Discoloribus ut creditum est, culpa. Quod ei Cicero ob- enim ceris notatae sunt, Hortensii oratoris, jicit in Divinatione, cap. 7. Mantius.